

methodology, practice: monograph] *Samara: Samarskyi hos. ekon. Unt — Samara: Samara State economy University*, 159. [in Russian].

17. Marmoza, A. (2013) *Teoriia statystyky: pidruchnyk* [Statistics theory: a textbook]. *Tsentr uchbovoi literatury — Center for Educational Literature*, 592. [in Ukrainian].

18. Lapishko M. (1995) *Osnovy finansovostatystychnoho analizu ekonomichnykh protsesiv* [Fundamentals of financial and statistical analysis of economic processes]. *Lviv: Svit — Lviv: The World*, 328. [in Ukrainian].

Стаття надійшла 21.03.2019

УДК 339.9

doi.10.33111/vz_kneu.20.19.01.08.054.060

Грущинська Наталія М.

Доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Навчально-наукового інституту неперервної освіти
Національного авіаційного університету
gruschinska@meta.ua
ORCID: 0000-0002-5606-4666

СТАНОВЛЕННЯ МЕРЕЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК КАТАЛІЗАТОРА ГЕОЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Grushchinskaya Natalia

Doctor of Economics, Associate Professor,
Professor of Public Management and Administration
Training and Research Institute of continuous education of the National Aviation University
gruschinska@meta.ua
ORCID: 0000-0002-5606-4666

FLEDGING OF NETWORK ECONOMY AS A CATALIZER OF GEOECONOMIC PROCESSES

Анотація. Стаття присвячена процесам геоспеціалізації, які обумовлені геополітичними та геоekonomічними процесами та формують новий економічний порядок. Порядок передбачає посилення міждержавного регулювання світового господарства і міжнародних економічних відносин з урахуванням інтересів країн, які ненаділені активними силами світового ринку. Сучасний етап формування нового економічного порядку характеризується трансформацією суспільних інститутів, зміною усього світового середовища, сучасні комунікаційні технології посилюють владу міжнародних організацій, що відстоюють економічні та політичні інтереси країн-гегемонів. Виробництво інтелектуального продукту і нових технологій стає все більш прибутковим і монополізується розвиненими країнами. Вони сьогодні виступають постачальниками якісно нового необмеженого ресурсу — інформації та знань, отримуючи за свідо-домо заниженою вартістю обмежені матеріальні ресурси із країн світової периферії. Такий розподіл праці спричинює новий механізм формування і розподілу багатства. У статті враховується, що формування постіндустріального суспільства передбачає нову історичну фазу розвитку цивілізації, в якій головними продуктами виробництва є інформація і знання. Ознаками, що вирізняють інформаційне товариство, є: збільшення ролі інформації і знань в житті суспільства; зростання частки інформаційних комунікацій, продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті; створення глобального інфо-

рмацийного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх потреб щодо інформаційних продуктів і послуг. Загострюється міждержавна економічна конкуренція, що ще більш посилює економічну асиметрію у взаємозалежності найбільш розвинених і найменш розвинених країн. Розкриваються питання мережевої економіки як провідника постіндустріального суспільства і, водночас як каталізатора технологічного розвитку країни та еволюційного фактору впливу на геоспеціалізацію.

Ключові слова: Геоекономічні трансформації, мережева економіка, інформаційне суспільство, світовий економічний порядок

Abstract. The article is devoted to the processes of geo-specialization, which are caused by geopolitical and geo-economic processes and form a new economic order. The order envisages the strengthening of interstate regulation of the world economy and international economic relations, taking into account the interests of countries that are not empowered by the active forces of the world market. The current stage of the formation of a new economic order is characterized by the transformation of public institutions, the change of the whole world environment, modern communication technologies strengthen the power of international organizations defending the economic and political interests of hegemonic countries. The production of intellectual product and new technologies is becoming more profitable and monopolized by developed countries. Today, they are suppliers of a qualitatively new unlimited resource — information and knowledge, receiving, at a deliberately reduced cost, limited material resources from the countries of the world periphery. This division of labor creates a new mechanism for the formation and distribution of wealth.

The article takes into account that the formation of post-industrial society implies a new historical phase of civilization, in which the main products of production are information and knowledge. The hallmarks of an information society are: an increase in the role of information and knowledge in society; an increase in the share of information communications, products and services in the gross domestic product; creation of a global information space that provides effective information interaction of people, their access to world information resources and meeting their needs for information products and services. Interstate economic competition is exacerbated, further exacerbating economic asymmetry in the interdependence of the most developed and least developed countries. The issues of network economy as a guide of post-industrial society and, at the same time, as a catalyst for the technological development of the country and the evolutionary factor of influence on geospecialization are revealed.

Keywords. geoeconomic transformations, network economy, information society, world economic order

JEL code: F63

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Глобалізація відкриває перед людством величезні можливості для розширення масштабів обміну товарами, послугами, інформацією, технологіями і капіталом, взаємодії в гуманітарній сфері та духовного збагачення особистості. Водночас для значної частини країн світу глобалізація несе істотні загрози, зумовлюючи розмежування країн на «цивілізаційний центр» та «периферійну зону», поглиблюючи їх диференціацію в соціально-економічному і науково-технічному розвитку.

Вивчаючи процеси, які відбуваються в умовах глобалізації, слід враховувати зміни і самої глобалізації, її трансформацію, до каталізаторів якої можна зарахувати, в першу чергу, технологічні зміни в суспільстві, що ведуть за собою

зміни в економічній, політичній, соціальній, культурній сферах життя. Аналіз цих напрямів можна вважати ефективним та результативним при визначенні методології дослідження.

Якщо XX ст. було епохою галузей, котрі базувалися на використанні природних ресурсів та ефективних технологій, то у XXI пануватимуть «штучні інтелектуальні галузі», економіка інтелектуальних активів, головними чинниками розвитку яких є не виробництво та впровадження, а наявність ідеї, проекту, програми. Для України необхідне не тільки утвердження галузей глобальної економіки як домінуючих сегментів національного розвитку, а й визначення оптимальної довгострокової стратегії економічного розвитку держави. Глобалізаційні процеси характеризуються широким діапазоном безпосереднього впливу на економіку та її результативність. Також масштабні суспільні трансформації пов'язані з глобальною конкуренцією і конкурентоспроможністю.

Технологічний розвиток економіки передбачає розвиток економіки шляхом прогресивних зрушень, залучення інвестицій, послідовного зростання науково-технологічного сектору, економіки знань. Відставання розроблення теорії технологічних укладів, невикористання її у процесі державного прогнозування та управління призводять до викривлень у розвитку країни. Технологічні уклади є провідником сучасних процесів постіндустріального суспільства.

Основною проблемою конструювання засад нового економічного укладу в сучасних умовах стає фактор адаптації його внутрішніх особливостей до національного характеру індустріальної економіки. Новітні галузі є специфічними за своїми ознаками елементами національної економіки, бо вони безпосередньо підпорядковуються законам глобальних економічних потоків [1]. Проблеми і перспективи їх функціонування — це складноструктурний комплекс глобальної й національної економіки. Основним проблемним вузлом постіндустріального дизайну, що був концептуально визначений останнім часом, стала необхідність розроблення моделі розбудови постіндустріальної гуманітарної економіки в окремій країні.

Загалом на фоні стрімкого зростання значущості інформаційної складової зменшується вагомість індустріальних форм організації економіки. Новітні технології дають унікальну можливість країнам з обмеженими ресурсами «перестрибнути» цілі цикли промислового розвитку, які ще кілька років тому треба було пройти, щоб досягти сьогоdnішнього рівня економічного розвитку західного суспільства.

Формування постіндустріального суспільства передбачає нову історичну фазу розвитку цивілізації, в якій головними продуктами виробництва є інформація і знання. Ознаками, що вирізняють інформаційне товариство, є: збільшення ролі інформації і знань у житті суспільства; зростання частки інформаційних комунікацій, продуктів та послуг у валовому внутрішньому продукті; створення глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх потреб щодо інформаційних продуктів і послуг.

У сучасному суспільстві інформація перетворюється на найважливішу цінність, а індустрія отримання, оброблення і трансляції інформації — провідну галузь діяльності, в яку з кожним роком вкладають усе значніші капітали. Як вважають провідні вчені, інформація стає важливим стратегічним ресурсом, ві-

дсутність якого призводить до суттєвих втрат в економіці. Інформатизація суспільства є одним з вирішальних чинників модернізації економіки на ринкових засадах і запорукою інтеграції України у світове співтовариство.

Розгорнутий аналіз останніх досліджень і публікацій. Уперше спроби вимірювання інформації здійснювались на початку XIX ст. Однак початок сучасної теорії інформації було покладено американським кібернетиком К. Шенноном у 1948 р., який визначив інформацію не як суспільний феномен, а в технічному аспекті. Після досліджень характеристик і варіантів вимірювання інформації починають виходити філософські наукові праці, присвячені якісній природі інформації. Так, на думку А. Урсула, інформація — це частина такого атрибута матеріалізму, як відбиття, що виражає розмаїтість і може об'єктивуватися, передаватися і брати участь в усіх формах руху в природі й суспільстві [2]. У 70-ті роки XX ст., як зазначав Богатуров А., погляди на інформацію були такими: «...інформація — це одночасно і змістовний зв'язок, і функціональна структура, причому ці її аспекти, співвідносячись зі стійкістю і мінливістю, тотожністю й розходженням, не можуть бути зведеними ні до тотожності, ні до розходження» [3].

У 80-ті роки кількість публікацій філософського характеру з питань інформації помітно скоротилася, що можна пояснити помилковими уявленнями про розробленість основних теоретичних положень проблеми. Одночасно з припиненням теоретичних досліджень філософів інформація почала відігравати все помітнішу роль у соціально-економічному розвитку й привертати до себе увагу економістів.

Світопорядок передбачає взаємодію економіки і політики, національного розвитку та інтеграційних процесів, національної ідентичності та глобалізаційних процесів поєднання націй. Теоретичне обґрунтування самого поняття «світовий порядок» передбачає еволюцію його формування та необхідність вивчення причин домінуючого в певний період часу характеру порядку. Розглянемо деякі з них.

«Міропорядок — это совокупность доминирующих в международных отношениях политических принципов, правовых норм и условий экономического обмена, которые формируются под воздействием объективных процессов общественного развития и соотношения социальных сил в каждую историческую эпоху, представляя собой результат взаимодействия государств и других участников международной жизни. Мировой порядок, в свою очередь, оказывает влияние на ход и исход событий в мире, их общую тенденцию» — Г. Х. Шахназаров [4].

Шульга М.А. визначає, що «під світовим порядком прийнято розуміти такий устрій світу, який має забезпечити основні потреби не лише націй-держав, а й регіональних асоціацій, міжнародних організацій й інститутів, інших недержавних суб'єктів світових політичних процесів. Якщо міжнародний порядок вдовольняє потребу держав у забезпеченні їх суверенітету, то основоположні потреби людства, які зараз пов'язані з його адаптацією до змін, що відбуваються».

Згідно ідей, окреслених в роботах таких авторів, як Жевахов Н. Д. «Еврейская революция», Платонов О. А. «Терновый венец России», Піхалов И. В. «Спецслужбы США», Уткін А. І. «Первая мировая война», Шамбаров В. Е. «Государство и революция» та «Нашествие чужих» [2]. Заговор против империи», новий світовий порядок визначається конспірологічною теорією, яка ви-

суває припущення про існування таємної вищої еліти з претензією на світову владу, яка прагне керувати світом через авторитарну систему, яка замінить національні державні інститути. Резонансні події в політичній або економічній площині трактуються як ретельно сплановані операції.

Формування світового порядку та визначення гегемонії певної країни можна розділити на еволюційні — вплив глобальних, технологічних, інформаційних, інтеграційних процесів, а саме ті процеси, що відбуваються послідовно і є незмінними в сучасному житті суспільства. Другий фактор формування світового порядку — радикальний — агресивні втручання ззовні у внутрішні процеси країни, що сприяє в результаті зміні світового порядку.

В таких агресивних світових геополітичних процесах, особливої уваги заслуговує питання збереження національної ідентичності [5, 6]. Враховуючи, що національна ідентичність прагне до самоорганізації, що передбачає: пристосування індивідуальної свідомості, поведінки, культурного досвіду до мінливих наслідків техногенної революції; формування соціокультурних механізмів становлення громадянського суспільства тощо, ідентичність повинна базуватися на усвідомленні історичних, громадських, політичних цінностей, що є незмінними. Як зазначає Ентоні Д., «Національна ідентичність та нація — це складні конструкції, що складаються з багатьох взаємопов'язаних компонентів — етнічних, культурних, територіальних, економічних та політико-юридичних» [7].

Деталізована методика дослідження. Теоретичною та методологічною основою для написання статті є фундаментальні дослідження, наукові роботи провідних вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, політологів, істориків. У статті використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: метод теоретичного узагальнення — для уточнення понятійного апарату, формування світового порядку, геоекономічних трансформацій суспільства; логіки, аналізу і синтезу — для вивчення питань взаємозв'язку науково-технічного прогресу, мережевої економіки та формування сучасних геоекономічних пріоритетів країни.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідженнями відомих авторів підтверджується актуальність поставленої проблеми. У цьому контексті актуальним залишається аналіз впливу мережевої економіки на формування геоекономічних процесів в країні та в умовах формування нових рис світового економічного порядку.

Формулювання цілей статті. Проаналізувати особливості становлення мережевої економіки в сучасних геоекономічних процесах формування світового економічного порядку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перехід економічної науки від опису феномену інформації до більш серйозного теоретичного аналізу виявив принципові труднощі в економічних оцінках стратегічної ролі інформації в науково-технічному й соціально-економічному розвитку. Економістами було зауважено схожість понять «інформація» і «знання», частково в економічній літературі ці поняття використовують як синоніми. Проте схожість, але не їх ідентичність, є очевидною. На думку А. Ващекіна, «трансформація знання в інформацію і його рух у цій формі до споживача здійснюються в результаті науково-інформаційної діяльності, що складається з низки процесів з обробки знання, його документації, зміни форми, реферування, поширення та ін.». Варто

вважати, що при цьому створюється нова інформація, а не знання, тому що в цьому випадку знання є джерелом інформації.

Відомі вчені-економісти наголошувати на значимості інформації, трактуючи її не тільки як знання, а й безпосередньо як дані і відомості. Так, У. Джевонс стверджував, що політична економія може перетворитися на точну науку, для цього потрібні тільки відповідні статистичні дані, що забезпечить можливість необхідних розрахунків. Однак, передбачаючи появу інституціоналізму, У. Джевонс визнав, що хоча розроблення найважливіших визначень, що становлять основу статистичного дослідження, вимагає величезних зусиль і припускає відточеність і майстерність розумних висновків, проте за допомогою таких методів не можна вирішити всіх економічних проблем [8].

Проблема інформації в новому класичному напрямі береться до уваги з метою вдосконалення формально-логічної сторони рівноважного підходу й теоретичних схем за допомогою використання ідеї про суб'єктивно-специфічний характер очікуваних економічних суб'єктів і їхньої здатності прогнозувати майбутнє.

У недавній час з'явилося кілька теорій про те, що одним із найважливіших і навіть головних факторів переходу на нові рівні розвитку в усіх сферах громадського життя є вдосконалення інформаційної структури суспільства.

Французьким ученим А. Туреном у праці «Постіндустріальне суспільство» було запропоновано не розмежовувати соціально-економічні системи за віссю протиставлення різних типів власності і різних суспільних способів виробництва [9]. Схожі думки обґрунтовано в працях Д. Белла, де автор запропонував т. зв. багатоосьовий підхід до пояснення переходу від індустріального до постіндустріального суспільства та характеристики останнього [10]. Основними осями при цьому є розвиток науки і техніки, зміни структур виробництва і зайнятості, зміни соціальної структури, застосування знань, зміна відносин власності та ін.

Американський учений М. Кастельс у роботі «Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура» визначив, що відмінності відкладаються за іншою віссю: між доіндустріальною епохою, індустріалізмом та інформаційною цивілізацією. Соціально-економічні зміни відбуваються у виробництві в застосуванні видів знання [11].

Певні відмінності у визначеннях постіндустріального суспільства, економіки знань як теоретичних конструкцій і реальності свідчать про дискусійність окремих проблем, пов'язаних зі становленням і розвитком постіндустріальної цивілізації [12]. Настання постіндустріального етапу і формування відповідного суспільства характеризуються процесом створення у сфері послуг все більшої частки ВВП і зосередженням у цій сфері людської активності все більшої кількості зайнятих. У країнах з високим рівнем розвитку в структурі ВВП переважає третинний сектор, вторинний представлений переробною промисловістю, тоді як частка первинного сектору є невеликою.

Технологія як важливий елемент продуктивних сил завжди існує в певній суспільно-економічній формі, яка визначається панівними виробничими відносинами. Тому за всієї єдності технологічної й економічної складових суспільного виробництва між ними неминуче виникають невідповідності та суперечності. Накопичення капіталу і науково-технічний прогрес змінюють структуру капіталу, зростає технічна озброєність праці, а отже, змінюється технічна вартісна бу-

дова капіталу, що визначає тенденцію норми прибутку до зниження. На цій основі виведено закони спадної продуктивності капіталу та ін.

Накопичення капіталу є процесом, що поєднує економічну та технологічну зміни. Оскільки технологічні зміни мають історично визначені межі та проходять цикли від наростання своєї ролі у розвитку економіки до її зменшення при наближенні до технологічної межі, то їм відповідають процеси збільшення та зменшення віддачі. Глибина спаду виробництва, зниження продуктивності капіталу визначаються станом науково-технічного прогресу та ступенем використання його здобутків. Такі негативні процеси гостро постають за незмінного технічного базису. І навпаки, науково-технічний прогрес, застосування нової техніки забезпечують зростання віддачі від впровадження науково-технічних процесів. Особливо загострюється суперечність тоді, коли технологічний уклад наближається до своєї межі, вичерпує свої потенційні можливості. Тому подолання цієї технологічної межі досягається переходом до якісно нових технологій та технологічного укладу.

Особливості цих процесів виявляються в сучасному інформаційному господарстві. Адже інформація і знання як нові виробничі ресурси, які знімають проблему обмеженості, забезпечують зростання віддачі, реалізують дію закону зростаючої продуктивності. Д. Белл зазначив: «Заміна робітників машинами приводить до економії не лише праці, а й інвестицій, тому що кожна наступна одиниця капіталу більш ефективна і продуктивна, ніж попередня. А отже, на одиницю продукції потрібно менше витрат» [10]. Таке твердження можна спроектувати в сучасних умовах, у яких машини є технологічно досконалими, а збільшення інвестування та рівня інформаційного забезпечення приводить до удосконалення наявних технологій.

Д. Белл розробив нову концепцію секторної теорії, яка відокремлювала, крім третього, ще й четвертий і п'ятий уклади. У цій теорії скорочено третій сектор за рахунок транспортних і комунальних послуг; торгівлю, фінанси, страхування й операції з нерухомістю зараховано до четвертого сектору; охорону здоров'я, освіту, відпочинок, урядові установи — до п'ятого. Ця концепція Д. Белла викликає багато суперечок в сучасному економічному науковому середовищі, проте її дослідження дає змогу визначити чіткіше технологічні уклади.

На думку Д. Белла, зміни в соціальній структурі, що відбулися в середині ХХ ст., свідчать, що індустріальне суспільство еволюціонує до постіндустріального, яке й має стати визначальною соціальною формою ХХІ ст. Він сформулював характер переходу від індустріального до постіндустріального суспільства. При цьому нове суспільство не заміщує індустріальне чи навіть аграрне, а дає новий аспект, у т. ч. у галузі використання даних та інформації, які є необхідними компонентами суспільства, що ускладнюється. Отже, суспільство нічого не втрачає, а нарощує виробничий потенціал, переводить його на новий рівень розвитку. Перехід до постіндустріального суспільства не заперечує існування аграрного та видобувного секторів. Розвинута індустрія перетворює сільське господарство і добувні галузі на основні сфери впровадження машинної техніки, комплексної механізації та автоматизації виробництва. Це дає змогу підвищити продуктивність праці та зменшити зайнятість у цій сфері, а вивільнену робочу силу перевести в обробну промисловість. Перехід на новий

технологічний спосіб виробництва супроводжується глибокими структурними змінами в секторах виробництва.

О. Тоффлер охарактеризував особливості сучасного суспільства так: «суспільства першої хвилі» отримують енергію від живих акумуляторів — м'язових сил людини і тварин — або від сонця, вітру і води, товари звичайного виробництва виготовляються поштучно на замовлення, що значною мірою стосується і розподілу» [12]. Інакше кажучи, доіндустріальне суспільство характеризується і примітивним способом виробництва, і його низьким рівнем, а отже, і відповідними умовами життя і праці. Абсолютно правильним є твердження Дж. Сакса, що «розрив у технологіях подолати набагато складніше, ніж розрив у капіталі» [13].

За оцінкою С. В. Мочерного, модель постіндустріального суспільства (Д. Белл, Р. Арон) передбачає найважливіші структурні елементи постіндустріального суспільства за участю університетів, наукових інститутів та дослідних організацій, а матеріальні продуктивні сили перестають відігравати вирішальну роль. Методологічними ознаками нової економічної реальності, яка потребує детального дослідження, є, по-перше, характеристика суспільства лише з боку одного з елементів продуктивних сил, тобто науки; по-друге, втрачання власності як визначального критерію класифікації суспільства і зведення її до юридичної фікції, до майнових прав; по-третє, значна відірваність від реальності практики, навіть у розвинутих країнах світу, які на кілька десятиліть випереджають Україну за економічним потенціалом.

У контексті формування постіндустріального суспільства актуальності набуває «мережеве суспільство» (анг. networker economy, networker socialy). Термін «мережеве суспільство» був запропонований голландцем Яном Ван Дайком у книзі «De Netwerkmatschappij» («Мережеве суспільство», 1991) і підтриманий Мануелем Кастельсом у 1996 р. Ван Дайк визначив мережеве суспільство як суспільство, в якому відбувається поєднання громадських і медіа-мереж, форм його простих способів організації і найбільш важливих структур на всіх рівнях розвитку (особистості, організації та громадськості). Мережеве суспільство йде далі, ніж інформаційне. М. Кастельс стверджує, що це не чисто технологія, яка визначає сучасні суспільства, а й культурна, економічна та політична складові мережевого суспільства. Враховується вплив таких факторів, як релігія, культурне виховання, політичні організації і соціальний статус. Ван Дайк стверджує, що мережеве суспільство є соціальною структурою, заснованою на експлуатації мережі інформаційних і комунікаційних технологій, мікроелектроніки та цифрових комп'ютерних мереж, що генерують, обробляють і поширюють інформацію на основі знань, накопичених у вузлах «networks» (мережі). Мережеве суспільство може бути визначено як суспільна інституція. Мережі не є новими. Новим є мікроелектроніка, мережеві технології, які забезпечують нові можливості для старої форми соціальної організації. Мережеву економіку можна розглядати з кількох поглядів: як перехід від індустріальної економіки до постіндустріальної, як цифрову та інформаційну інфраструктуру, в аспекті прав інтелектуальної власності. За перехідними поглядами, наприклад, Мелоуна (1998), що інформаційна революція змінила характер підприємницької діяльності. Оскільки інформація може використовуватися відразу і без особливих витрат у глобальному масштабі, вартість централізованого прийняття рішень зна-

чно зменшується. Мережева економіка є провідником постіндустріального суспільства і, водночас її можна вважати каталізатором технологічного розвитку країни. Також, слід зауважити, що мережева економіка розглянута як еволюційний фактор впливу на геоспеціалізацію.

Четверта промислова революція триває в усьому світі, зокрема і в Україні та передбачає пріоритет інформаційних технологій, перехід до цифрової економіки, що є необхідними умовами розвитку і виживання українського бізнесу в умовах суворої конкуренції на світових ринках [14].

Четверта промислова революція передбачає розвиток і злиття автоматизованого виробництва, обміну даних і виробничих технологій в єдину саморегульовану систему, з якнайменшим або взагалі відсутнім втручанням людини у виробничий процес. Фаза промислової революції, яка характеризується злиттям технологій, що розмиває межі між фізичною, цифровою та біологічною сферами в контексті розвитку кіберпростору, інформаційної безпеки країни.

Можливості розвитку та визначення місця в глобалізаційному світі для України полягають в наступних аспектах: інноваційний продукт потребує виходу на світовий ринок. Сучасна промислова автоматизація все більше стає IT-Powered Automation. Необхідним є отримання досвіду у зарубіжних виробників щодо використання передових технологій, інформування світу про свої вміння і знання, оутсорсинг проектування і монтажу, субпідряди, готовність до роботи на об'єктах по всьому світу; створення платформи для обміну інформацією щодо спеціалістів, проектів, досвіду для продажу своїх послуг світу; внутрішні стандарти необхідно адаптувати до міжнародних стандартами; проведення об'єднання бізнесу.

До 2020 року наслідки Четвертої промислової революції відкриють людині світ робототехніки та автономного транспорту, штучного інтелекту та навчання за допомогою машин, нових матеріалів, біотехнологій та геноміки.

Відомий швейцарський економіст доктор Клаус Шваб, засновник і керівник Всесвітнього економічного форуму, наголошує: «Четверта революція йде на нас, як цунамі! Швидкість цієї революції така висока, що політичній спільноті важко або навіть неможливо встигати з необхідними нормативними та законодавчими рамками». Він також вважає: «Ця революція кардинально змінить те, як ми живемо, працюємо, ставимося один до одного. Подібного масштабу і складності змін людству ще ніколи не доводилося відчувати. Вже зараз очевидно, що вона торкнеться всіх груп, шарів і прошарків людства і всіх професій».

Найсильнішими факторами впливу на глобальну економіку є: поширення Інтернету, мобільного зв'язку, автоматизація рутинної інтелектуальної роботи; хмарні технології та рішення по зберіганню енергії; наступні покоління підходів до управління геномами; просунута робототехніка та транспорт без водіїв; 3D-друк і т.ін. Відповідно, такі процеси сприятимуть знищенню професій, які не потребують високої кваліфікації.

Під впливом Всесвітнього економічного форуму 2016 року та подальших кожнорічних Форумів, технології 4.0 стали популярними в контексті розвитку IT, бізнес-школ. Водночас, 99 % гравців ринку промислової автоматизації, навіть великі міжнародні бренди, присутні в Україні, не розкривають свою роботу в контексті трендів четвертої промислової революції. На сьогодні, модернізація української промисловості є питанням уже не для обговорення, а для конкретних дій та висно-

вків, нагальним є об'єднання з ІТ-сектором, іншими хай-тек спільнотами та спільне спрямування загального руху на прискорену модернізацію української промисловості, масово та швидко впроваджуючи нові технології 4.0.

Серед негативних наслідків четвертої промислової революції можна виділити такі: виникнення безробіття та розподілу світового багатства — бідні країни можуть всеж стати ще біднішими, але й багаті країни можуть очікувати значні потрясіння у зв'язку з масовою роботизацією виробництва; перетік кваліфікованих кадрів до багатих країн, відповідно володіння всіма новими технологіями. Та зростання «значимості» бідних країн як сировинних і кадрових придатків для заможних; зростання загроз кібер-безпеки — чимало опитувань в світі вказують на занепокоєння керівників щодо нових загроз кібер-атак.

Відповідно, деякі професії зникатимуть, інші будуть активно розвиватися. Людина повинна буде вміти підлаштовуватись до зміни ситуації і розвивати свої навички відповідно прогресу. Основними навичками, які будуть найбільш необхідні, до 2020 року було визначено: рішення комплексних завдань, критичне мислення, творчі здібності, управлінські таланти, координація з іншими, емоційний інтелект, здатність міркувати і приймати рішення, орієнтація на обслуговування, навички ведення переговорів, когнітивна гнучкість. Творчість стане одним з трьох найбільш затребуваних навичок. Нові продукти, технології та способи роботи будуть змушувати людину бути більш творчим і придумувати, як застосовувати ці технології, створювати нові продукти і послуги. Цікавим фактором є зменшення значимості навички ведення переговорів, оскільки рішення за людину робитимуть машини за допомогою масивів даних. Опитування, проведене Радою з питань розвитку майбутнього програмного забезпечення і суспільства Всесвітнього економічного форуму показав, що до 2026 року деякі директори компаній може замінити штучний інтелект. Крім того, зміни в професіях і призначенні людини спонукатимуть до необхідності перекваліфікації, здобуття нових навичок і саморозвитку, тобто передбачає процес безперервної освіти, освіти протягом життя.

Висновки і перспективи подальших наукових досліджень. У контексті світових трансформацій, активних процесів четвертої промислової революції, особливого значення набуває специфікація суб'єктів відносин, виокремлення їх галузевості. Специалізація країни залежить від економічного потенціалу, конкурентоспроможних переваг і можливостей для розвитку. Раціональне і ефективне використання наявних можливостей кожним суб'єктом відносин сприяє його розвитку. Конкурентні позиції України окреслюються її місцем у міжнародному поділі праці та виділяють особливі галузі. Україна належить до небагатьох країн світу, що володіють повним циклом створення авіаційної техніки, і займає провідне місце на світовому ринку в секторі транспортної та регіональної пасажирської авіації. За рівнем розвитку літакобудування Україна належить до найрозвинутіших держав. Таку промисловість мають п'ять — шість країн, які застосовують високі технології. Літакобудування є однією з найбільш прибуткових і в той же час найбільш капіталоемних галузей машинобудування. Авіаційна галузь є стратегічно важливою та займає пріоритетне місце у розвитку народногосподарського комплексу країни. Україна, незважаючи на економічні труднощі, здатна розробляти та складати конкурентоспроможну на світовому ринку авіаційну техніку, використовуючи в минулому потенціал та сучасні розробки.

Галузь авіабудування України потенційно могла б стати сектором, у якому можливо суттєво збільшити інноваційну складову у виробництві. Важливість розвитку авіабудування в Україні обумовлено значною ємністю світового ринку та необхідністю оновлення авіапарків. Основними проблемами української авіабудівної галузі є: неефективна система визначення пріоритетів у розвитку авіаційної галузі (недостатнє врахування кращого світового досвіду); недостатньо чітка система визначення перспективної потреби держави та інших країн у літаках певних моделей; нерозвинена система стимулювання попиту та продажів на українську продукцію; фактична відсутність у галузі єдиного вертикально інтегрованого ефективно працюючого комплексу і т. д.

Разом з тим, розвиток авіаційної галузі потребує комплексного підходу та залучення не лише технологічної складової, а якнайперше забезпечення системного менеджерського підходу до реалізації можливої антикризової політики та стратегії розвитку авіаційної галузі країни. Тому як держави, які пропагують найсучасніший промисловий і управлінський досвід, перемагають у світовій конкурентній боротьбі. В цих державах органами влади надзвичайно висока увага приділялася узагальненню найкращих підходів і практик у частині організації та управління підприємствами, навчання цим підходам і практикам своїх підприємств. Особливо важливим це ставало для урядів тих країн у період промислової трансформації.

Література

1. Коппель О. А. Цивілізаційна парадигма формування нового світового порядку в умовах глобалізації // [Режим доступу] <http://helen-koppel.narod.ru>
2. Уткин А. Новый мировой порядок / А. И. Уткин. — М.: Алгоритм, Эксмо, 2006. — 640 с.
3. Богатуров А. Глобальные аспекты «цивилизационного» влияния США в XXI в // [Режим доступу] <http://i-r-p.ru/page/stream>.
4. Шахназаров Г. Х. Грядущий миропорядок: О тенденциях и перспективах международных отношений. — М.: Политиздат, 1981. — 447 с.
5. Идентичности и ценности в эпоху глобализации. / Под редакцией Пахомова Ю. М., Павленко Ю. В. — К.: Наукова думка- 2013. — 602 с.
6. Павленко Ю. В. Історія світової цивілізації Соціокультурний розвиток людства Видання третє, стереотипне. — 352 с. <http://www.lib.ua-ru>.
7. Ентоні Д. Національна ідентичність. — К.: Основи, 1994. — С. 10—27.
8. Дж. Н. Розенау. Управление без правительства: порядок и изменения в мировой политике // [Режим доступу] <https://www.google.com.ua>.
9. Турен А. Возвращение человека действующего. Очерк социологии / А. Турен. — М. : Научный мир, 1998. — 204 с.
10. Белл Д., Иноземцев В. Эпоха разобщенности. — М.: Центр исследований постиндустриального общества, 2007
11. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. — М.: ГУ ВШЭ, 2000. — 608 с.
12. Тоффлер Э. Шок будущего = Future Shock / Э. Тоффлер. — М. : АСТ, 2008. — 560 с. — (Philosophy).
13. Сакс Дж. Рыночная экономика и Россия / Дж. Сакс. — М. : Экономика, 1994. — 331 с.
14. Гантінгтон С. «Новий світовий порядок у XXI столітті: тенденції та європейський вимір» // [Режим доступу] <http://xyz.org.ua/russian>.
15. Тенторі Д. Горизонти нового світового порядку // [Режим доступу] <http://old.epravda.com.ua>.

16. Ф. Фукуяма. Сильное государство: Управление и мировой порядок в XXI веке (2006) (англ. State-Building: Governance and World Order in the 21st Century.) Cornell University Press, 2004.
17. Бжезинский Зб. Новый Мировой Порядок в опасности из-за «сопротивления широких масс населения» // [Режим доступа] <http://dialogs.org.ua>.
18. Бондаренко К. Пророчество Маргарет Тетчер, або новий світовий порядок // [Режим доступа] <http://world.lb.ua/news>.
19. Гаврилишин Б. До ефективних суспільств. Дороговкази в майбутнє. — 4-те українське видання, без змін. — Київ — Українське видавництво Пульсари — 2013 — 248 с.
20. Каган Р. Про рай і владу. Америка і Європа у новому світовому порядку. — Переклад з англійської Яна Чайковського і Галини Безух. — Львів, 2004 — 65 с.
21. Киссинджер Г. Дипломатия / Г. Киссинджер; [пер. с англ. В. В. Львова]. — М. : Ладомир, 1997. — 848 с.
22. Новий світовий порядок у XXI столітті: глобальні тенденції та їх значення // Електронний ресурс — Сайт Цетру Розумкова <http://razumkov.org.ua>

References

1. Koppel O. A. Tsyvilizatsiina paradyhma formuvannya novoho svitovoho poriadku v umovakh hlobalizatsii // [Rezhyndostupu] <http://helen-koppel.narod.ru> [in Ukrainian]
2. Utkyn A. Novyi myrovoi poriadok / A. Y. Utkyn. — M.: Alhorytm, Eksmo, 2006. — 640 s. [in Russian]
3. Bohaturov A. Hlobalnye aspekty «tsyvylyzatsyonnoho» vlyaniya SShA v XXI v // [Rezhyndostupu] <http://i-r-p.ru/page/stream>. [in Russian]
4. Shakhnazarov N. Kh. Hriadushchy myroporiadok: O tendentsiyakh y perspektivakh mezhdunarodnykh otnosheniy. — M.: Polytyzdat, 1981. — 447 s. [in Russian]
5. Ydentychnost y tsennosty v epokhu hlobalyzatsyy. / Pod redaktsyyei Pakhomova Yu. M., Pavlenko Yu. V. — K.: Naukova dumka- 2013. — 602 s. [in Russian]
6. Pavlenko Yu. V. Istoriya svitovoi tsyvilizatsii Sotsiokulturnyi rozvytok liudstva Vydannia tretie, stereotypne. — 352 s. <http://www.lib.ua-ru>. [in Ukrainian]
7. Entoni D. Natsionalna identychnist. — K.: Osnovy, 1994. — S. 10—27. [in Ukrainian]
8. Dzh. N. Rozenau. Upravlenye bez pravytelstva: poriadok y yzmeneniya v myrovoi polytyke // [Rezhyndostupu] <https://www.google.com.ua>. [in Russian]
9. Turen A. Vozvrashchenye cheloveka deistvuiushchego. Ocherk sotsyologyy / A. Turen. — M. : Nauchnyi myr, 1998. — 204 s. [in Russian]
10. Bell D., Ynozemtsev V. Epokha razobshchennosty. — M.: Tsentr yssledovaniy postyndustrialnogo obshchestva, 2007. [in Russian]
11. Kastels M. Ynformatsyonnaia epokha: ekonomika, obshchestvo y kultura / Per. s anhl. pod nauch. red. O. Y. Shkaratana. — M.: HU VShE, 2000. — 608 s. [in Russian]
12. Toffler E. Shok budushchego = Future Shock / E. Toffler. — M. : AST, 2008. — 560 s. — (Philosophy). [in Russian]
13. Saks Dzh. Ryноchnaia ekonomika y Rossiya / Dzh. Saks. — M. : Ekonomika, 1994. — 331 s. [in Russian]
14. Hantington S. «Novyi svitovyi poriadok u KhKhI stolitti: tendentsii ta yevropeyskyi vymir» // [Rezhyndostupu] <http://xyz.org.ua/russian>. [in Russian]
15. Tentori D. Horyzonty novoho svitovoho poriadku // [Rezhyndostupu] <http://old.epravda.com.ua>. [in Russian]
16. F. Fukuiama. Sylnoe hosudarstvo: Upravlenye y myrovoi poriadok v XXI veke (2006) (anhl. State-Building: Governance and World Order in the 21st Century.) Cornell University Press, 2004. [in Russian]

17. Bzhezynskyi Zb. Novyi Myrovoi Poriadok v opasnosti yz-za «soprotivleniya shyrokykh mass naseleniya // [Rezhym dostupu] //http://dialogs.org.ua.[in Russian]
18. Bondarenko K. Prorotstvo Marharet Tetcher, abo novyi svitovyi poriadok // [Rezhym dostupu] http://world.lb.ua/news.[in Ukrainian]
19. Havrylyshyn B. Do efektyvnykh suspilstv. Dorohovkazy v maibutnie. — 4-te ukrainske vydannia, bez zmin. — Kyiv — Ukrainske vydavnytstvo Pulsary — 2013 — 248 s.[in Ukrainian]
20. Kagan R. Pro rai i vladu. Ameryka i Evropa u novomu svitovomu poriadku. — Pereklad z anhliiskoi Yana Chaikovskoho i Halyny Bezukh. — Lviv, 2004 — 65 s.[in Ukrainian]
21. Kyssyndzher H. Dyplomatyia / H. Kyssyndzher; [per. s anhli. V. V. Lvova]. — M. : Ladomyr, 1997. — 848 s.[in Russian]
22. Novyi svitovyi poriadok u XXI stolitti: hlobalni tendentsii ta yikh znachennia // Elektronnyi resurs — Sait Tsetru Rozumkova http://razumkov.org.u[in Ukrainian]

Стаття надійшла 17.04.2019

УДК 338.43.339.924

doi.10.33111/vz_kneu.20.19.01.09.061.067

Русак Олена П.,
к.е.н., доцент
доцент кафедри аналізу і статистики
імені І.В. Поповича
Житомирський національний агроекологічний університет
Житомир, Україна
E-mail: erusak1208@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5509-0515

Паламарчук Тетяна М.,
к.е.н., доцент
доцент кафедри аналізу і статистики
імені І.В. Поповича
Житомирський національний агроекологічний університет
Житомир, Україна
E-mail: tatyana_1702@ukr.net
ORCID: 0000-0001-6622-3109

Чугаєвська Світлана В.,
к.е.н., доцент
доцент кафедри аналізу і статистики
імені І.В. Поповича
Житомирський національний агроекологічний університет
Житомир, Україна
E-mail: schugaevskaya@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9751-964

РОЗВИТОК ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Rusak Olena,
PhD in Economics, associate professor
Associate professor of the department
of Analysis and Statistics named after I. Popovych,
Zhytomyr National Agroecological University, Zhytomyr, Ukraine
E-mail: erusak1208@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5509-0515